布达拉宫法王洞建筑演变及艺术风格考察 *

多吉平措

内容摘要：法王洞位于布达拉宫红宫六层的北侧，是布达拉宫众多古迹当中修建年代较早的古建遗迹之一，文物遗迹较为丰富、风格比较独特、陈设相对复杂，具有较高综合研究价值。该殿堂（洞）传统上被认为是吐蕃时期的建筑遗迹，距今有1300多年的历史。通过对遗迹的实地考察，结合藏汉史料以及现存文物遗迹的艺术风格比较等，本文认为法王洞及其内存遗迹如造像和壁画等为14世纪的建筑、艺术遗存。

一、法王洞的历史沿革

法王洞位于布达拉宫红宫第六层北侧，顶上为七世达赖喇嘛灵塔殿的前墙，下方为本生殿西侧（十一世达赖喇嘛灵塔处）屋顶。法王洞坐北朝南，东壁长约4.9米、南壁长约5米、西壁长约4.5米、北壁长约5.6米，平面北宽南窄略呈梯形（图一）。据宗教

* 本文得到国家社科基金青年项目“西藏中、南部地区石窟寺调查与初步研究”（16CKG014）的支持。

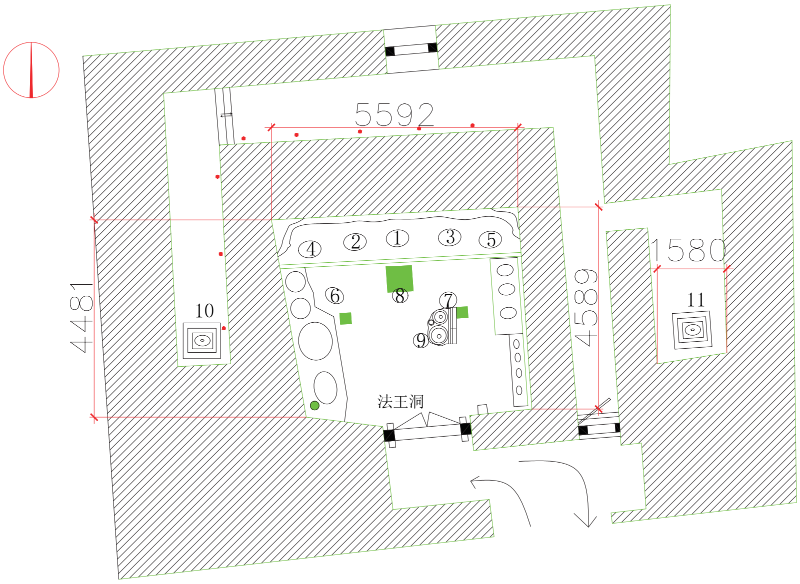

图一　法王洞平面图（布达拉宫管理处维修科提供）

源流史、王统记等藏文史籍记载，法王洞是吐蕃时期所建[1]，距今有 1300 多年的历史。

此处何以称作“法王洞”？首先，“法王洞”藏文为 ཆོས་རྒྱལ་སྒྲུབ་ཕུག（音“曲杰珠普”），意为法王修行洞（图二）。后弘期佛教史家把对佛法传播做出重要贡献的吐蕃赞普称为法王，吐蕃时期最著名的三大法王是松赞干布、赤松德赞和赤祖德赞。这里的法王指的是松赞干布，相传他最先在红山筑宫而居。如藏文史籍《西藏王统记》记载松赞干布“至红山顶修筑宫室而居焉。”[2]《玛尼宝训》记载“城墙内九层楼的城堡九百九十九间，与红山顶上的宫殿相加共一千间，每个房屋顶上插着挂有红色绸缎之杆，如万林耸立，巍

1　如《贤者喜宴》记载：“役使龙与夜叉为奴，修建唤作‘赤孜玛布’之响彻赡部洲之宫殿。”见巴卧·祖拉陈瓦著、黄颢、周润年译注：《贤者喜宴·吐蕃史》，西宁：青海人民出版社，2017：107。藏文本见 དཔའ་བོ་གཙུག་ལག་ཕྲེང་བ། ཆོས་འབྱུང་མཁས་པའི་དགའ་སྟོན། པེ་ཅིང་། མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 2006：110.《雅隆尊者教法史》记载：“木羊（乙未）年，绕红山四俱卢舍，建高达九层之宫堡，筑有碉楼九百九十座。”见释迦仁钦德著、汤池安译：《雅隆尊者教法史》，拉萨：西藏人民出版社，2002：31。藏文原文为“ཤིང་མོ་ལུག་གི་ལོ་ལ་དམར་པོ་རི་རྒྱང་གྲགས་བཞིས་སྐོར་བ། དཔངས་སུ་དགུ་ཐོག་བརྩིགས་པ། མཁར་དགུ་བརྒྱ་གོ་དགུ་དང་བཅས་པ་བརྩིགས།” 见 ཤཱཀྱ་རིན་ཆེན་སྡེ། ཡར་ལུང་ཇོ་བོའི་ཆོས་འབྱུང་། ལྷ་ས། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 1988：53.

2　“དེ་ནས་བྱོན་ཏེ་དམར་པོ་རིའི་སྟེང་དུ་ཕོ་བྲང་བཏབ་ནས་བཞུགས་སོ། །” 见 བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན། རྒྱལ་རབས་གསལ་བའི་མེ་ལོང་། ལྷ་ས། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 2017：57. 汉译本见索南坚赞著、刘立千译注：《西藏王统记》，北京：民族出版社，2002：41。

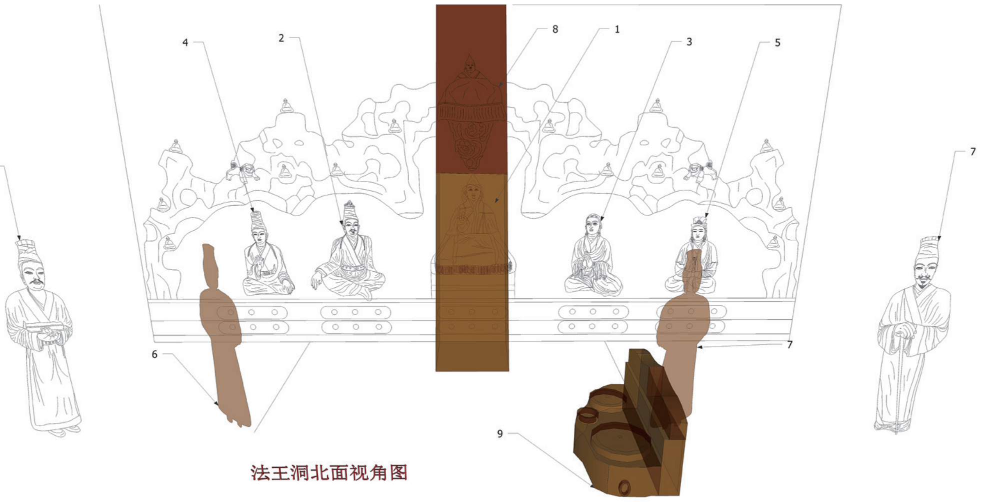

图二　法王洞北壁示意图（索朗旺堆绘制）

峨不止，恰似夜叉城朗噶布日城，一眼望去人们不得不望而生畏。”[3] 如今红山上虽然没有真正的石窟或凿石洞窟，但为了突显或尊崇法王“洞”的特色，后期殿内用泥敷墙的方式模拟洞窟状，这一现象在法王洞北墙处显得尤为明显。据现场勘察法王洞北面松赞干布及其妃子像的背光，并未采用常见的圆形、半圆形或椭圆形的背光样式，而是用柽柳和茅草搅拌于泥巴当中，以此来做出岩窟的样式的特殊背光，表现出诸塑像居于自然洞窟内的“假象”。在没有任何所谓的自然洞窟的情况下，这种建筑形制完全承当了“洞窟”样式，刻意地表达着“洞”的特点（图三）。

现代研究人员也注意到了这点，认为“这座佛殿并不是一个真正的石窟，而是泥塑的石窟”。[4] 这种泥塑方式所造的洞也不会早于 14 世纪。到了 17 世纪，此处被正式称作法王驻足过的地方。1685 年编纂的《布达拉宫法王殿甘珠尔殿志书》[5] 等档案类文献以及《五世达赖喇嘛灵塔殿志》[6] 等史料中均称作“曲杰拉康”，即法王殿，如第司·桑结嘉

3　“ཕྱུགས་རིའི་ནང་དུ་མཁར་དགུ་ཐོག་པ་དགུ་བརྩེ་ཙ་དགུ་དམར་པོ་རིའི་དཀྱིལ་དུ་རྩེ་མོ་མཐོ་བ་ཅིག་དང་སྟོང་བརྩིགས། མཁར་རེ་རེའི་རྩེ་ལ་དར་དམར་པོ་རེ་རེ་བཏགས་པ་སྟོང་བཙུགས། སྲིན་ཡུལ་ལང་ཀ་པུ་རི་དང་ཚུལ་མཐུན་པ། མཐོང་བ་ཙམ་གྱིས་གཞན་བརྫངས་པ།” མ་ཅི་བཀའ་འབུམ། ལྷ་ས། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 2011: 294.

4　费尔南多 · 梅耶 ：《拉萨达赖喇嘛的布达拉宫》，载熊文彬译 ：《西藏艺术 ：1981-1997 年 ORIENTATIONS 文萃》，北京 ：文物出版社，2012 ：69。

5　པོ་བྲང་ཆེན་པོ་པོ་ཏ་ལའི་ཆོས་རྒྱལ་ལྷ་ཁང་བཀའ་འགྱུར་ལྷ་ཁང་དང་བཅས་པའི་དེབ་ཐེར་འདོད་དགུའི་དཔག་བསམ་ལྗོན་ཤིང་བཞུགས། ཐྲིས་མ། ཤ5《布达拉宫法王殿及甘珠尔殿志书如意藤》手写本，作者不详，编纂于 1685 年，现藏于西藏档案馆。

6　སྡེ་སྲིད་སངས་རྒྱས་རྒྱ་མཚོ། མཆོད་སྡོང་འཛམ་གླིང་རྒྱན་གཅིག་གི་དཀར་ཆག ལྷ་ས། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 1990.

图三　法王洞内的扶墙

措（སྡེ་སྲིད་སངས་རྒྱས་རྒྱ་མཚོ། 1653-1705 年）写道："法王殿为法王松赞干布曾亲自开光之地"等[7]。据此推断，17 世纪重修布达拉宫（白宫）之前，在拉萨红山上确实存在所谓吐蕃建筑遗迹的法王洞。五世达赖喇嘛（ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོ། 1617-1682 年）重修布达拉宫之时，亲自主持工事之"相地法事"（ས་བརྟག་པ）等活动[8]，但史料并没有提到重建时有关法王洞的具体细节。过了半个世纪后的 1690 年，第司 · 桑结嘉措主持扩建布达拉宫红宫部分，并对整体工事提出了自己的一套想法，据史料记载："为了不塌陷，需要从红山中央处开始修造。然而，法王洞为法王松赞干布亲自开光之地，其上之观音殿亦为五世

7　"ཆོས་རྒྱལ་ལྷ་ཁང་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོ་ཉིད་ཀྱིས་རབ་ཏུ་གནས་པ་དང་།" 载 སྡེ་སྲིད་སངས་རྒྱས་རྒྱ་མཚོ། མཆོད་སྡོང་འཛམ་གླིང་རྒྱན་གཅིག་གི་དཀར་ཆག 1990: 303.

8　"དཔོན་སློབ་གླིང་སྨད་ཞབས་དྲུང་གིས་དབུ་མཛད་དྲུག་ཞན་མང་པོས་ད་ཆ་སྔ་དཔོན་ལུགས་ཀྱི་རྫོང་གཞིས་ཀྱི་ལྟེ་བ་ཙམ་ཞིག་མེད་ན་ཕྱུགས་བག་དྲང་ཞིང་འཕྲལ་དུ་རྟེན་འབྲེལ་ཀྱང་མི་ལེགས་པར་འདུག གཞིས་ཀ་གོང་དཀར་ཡང་སེར་འབྲས་སོགས་དང་ཐག་རིང་བའི་སྐབས་པོ་ཏ་ལར་ཤར་པོ་གནང་དགོས་ཚུལ་ཞུས་པ་ལྟར་མཆོད་ཡོན་གཉིས་ཀའི་དགོངས་པ་བསྟུད་པའི་ས་འདུལ་ལ་ཡོང་དགོས་ཚུལ་བྱུང་བ་བཞིན་ཧོར་ཟླ་གསུམ་པའི་ཉེར་ལྔ་ལ་པོ་ཏ་ལར་ཕྱིན།" 又称 "ཉེར་དགུའི་དམག་དཔོན་ཐ་སྐར་གྱི་འགྲུབ་སྦྱོར་ཐོག་པོ་བྲང་ལྟེ་བ་ཡོང་སའི་ས་ཡུལ་དུ་མཁྱེན་བརྩེ་ཆེན་མོའི་ཕྱག་བཟོའི་ཕུར་ཚ་ཡོངས་རྫོགས་གདན་དྲངས། དཀོན་གཉེར་དཔོན་དགེ་སྙིང་བླ་མས་འཆམ་དཔོན་དང་བཅས་རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་ཕན་བདེ་ལེགས་བཤད་གླིང་པ་རྣམས་ཀྱིས་དཔལ་ཆེན་ཁྲག་འཐུང་ཁྲོས་པའི་སྣང་སྐབས་ཀྱིས་ས་བཏུལ" 五世达赖喇嘛自述重建白宫时，"吾依林麦夏仲之请，于三月二十五日前往布达拉。……当二十九日的火星会娄宿的吉时，钦则大师亲笔迎请金刚橛坛城到布达拉宫的中心地。由香灯师格丁 · 喇嘛率领跳神官等南杰扎仓僧众扮饮血忿怒金刚之相，举行净地仪轨。"没有提到法王洞重建。见 ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོ། རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་གསུང་འབུམ། པེ་ཅིང་། ཀྲུང་གོའི་བོད་རིག་པ་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 第 5 卷，2009：189-190.

达赖喇嘛曾禅定的殊胜地而无法确定能否拆除。”[9] 第司出于整体布局的考虑，虽然倾向于拆除旧址即早已存在于红山上的法王洞和观音殿遗址，且为了更好地保存古代遗迹的殊胜性，他也选择了更为稳妥的处理方式，这一点亦在史书中有所体现 ：“在五世达赖喇嘛法体和本尊吉祥天母像前卜卦两次，皆得出‘不拆为好’。”[10] 于是，遵循了传统神卦之结果，这为后来布达拉宫频繁的整体改、扩建留下了较大的难题，“虽然未能满足最大空间的建筑需求，但为了迎合全局，保留了北面的基础部位”。[11]

到了 18 世纪中期，随着七世达赖喇嘛（བསྐལ་བཟང་རྒྱ་མཚོ། 1708-1757 年）的圆寂，为了选址修建其灵塔殿，布达拉宫经历了重建后第一次较大规模的改建。在《七世达赖喇嘛灵塔志》中记载 ：“众人商议后大概选择五世灵塔殿左侧和其顶上扎西其巴寝（གཟིམས་ཆུང་བཀྲ་ཤིས་འཁྱིལ་པ）殿（吉祥盘旋殿）二地后，……对其旁观音殿和上下法王洞等殊胜地无任何改动，对西侧建筑进行少许的改、扩建后开始修建灵塔殿。”[12] 由此可知于 1758 年，对红宫顶层的西北角和观音殿西侧改变了原来的建筑布局，修建了七世达赖喇嘛灵塔殿，也可以看出，由于 17 世纪第司等人的推崇，到了 18 世纪，法王洞的殊胜性变得愈发明显。仅从文献记载来看，七世达赖喇嘛灵塔殿的修建对法王洞似乎没有造成大的影响，但从实地考察以及七世达赖喇嘛灵塔殿的规模可以看出，法王洞及附近的甘珠尔殿[13] 等建筑结构发生了相应的变化。据 1989-1994 年布达拉宫一期维修工程考察，“法王洞的

9 “དེ་ཡང་རི་བོའི་སྙིང་གར་གཙུག་ལག་ཁང་གི་ལྟེ་བ་བཙོལ་ཏེ་བརྩིགས་ན་ཕུགས་ས་ཁོང་ལ་བརྟེན་པའི་འབབ་ཚོལ་སོགས་མི་ཡོང་བ་དང་། འཕྲུལ་བཀོད་བཀོམས་ཀྱང་གང་འདོད་དུ་བྱེད་བདེ་བར་གོ་ནའང་། ཆོས་རྒྱལ་ལྷ་ཁང་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོ་ཉིད་ཀྱིས་རབ་ཏུ་གནས་པ་དང་། འཕགས་པ་ལྷ་ཁང་ཡང་རྗེ་བླ་མ་སྲིད་ཞིའི་གཙུག་རྒྱན་ཆེན་པོས་སྐུ་མཚམས་ལ་སོགས་པ་གནང་བ་སོགས་སྙིང་པ་བྱིན་ཅན་ལ་སོང་བས་བཤིག་ན་ཉུང་མིན་སོམ་ཉིར་གྱུར་པ།” 见 སྡེ་སྲིད་སངས་རྒྱས་རྒྱ་མཚོ། མཆོད་སྡོང་འཛམ་གླིང་རྒྱན་གཅིག་གི་དཀར་ཆག 1990: 303.

10 “རྗེ་བླ་མའི་སྐུ་གདུང་རིན་པོ་ཆེའི་སྐུ་ཞབས་སུ་ལྷ་མོ་གསུང་བྱོན་མའི་ཐང་ཀ་བྱིན་ཅན་བཅས་བརྟག་བསྒྲིལ་ལན་གཉིས་ཕུལ་བ་སྟར་ཀྱི་སྙིང་པ་རང་སོར་གཡོ་འགྱུལ་མེད་པར་བཞག་པ་འགབ་པ་ཕེབས་པ་བཅས།” 见 སྡེ་སྲིད་སངས་རྒྱས་རྒྱ་མཚོ། མཆོད་སྡོང་འཛམ་གླིང་རྒྱན་གཅིག་གི་དཀར་ཆག 1990: 303.

11 “དངོས་གཞི་རི་རྩེར་སོང་བར་མ་ཟད་སྙིང་པ་བཤིག་མ་ཐུབ་པ་སོགས་ནས་འདོད་པར་གང་ཡོད་ཅིག་མ་བྱུང་ནའང་། ལྕུང་དང་མཐུན་པར་བྱུང་བརྒྱུད་ཀྱི་ལྟེ་བ་ཆ་མེད་དུ་བཞག་ཅིང་མཆོད་ཁང་བདེ་ཡངས་ཤར་ནུབ་སོགས་ཕྱིངས་སྟར་ལས་འདབ་ཀྱིས་ཆེ་བར་རྒྱ་བསྐྱེད་ངོ་མཚར་གསར་བསྐྲུན།” 见 སྡེ་སྲིད་སངས་རྒྱས་རྒྱ་མཚོ། མཆོད་སྡོང་འཛམ་གླིང་རྒྱན་གཅིག་གི་དཀར་ཆག 1990: 303.

12 “གོང་སློས་རྣམས་ཀྱི་བློ་གྲོས་ཀྱིས་བགྲོས་ནས། རྒྱལ་མཆོག་ལྔ་པའི་གདུང་ཁང་རིན་པོ་ཆེ་མཆོད་སྡོང་འཛམ་གླིང་རྒྱན་གཅིག་གི་གཡོན་ཕྱོགས་དང་། དེའི་སྟེང་གཟིམས་ཆུང་བཀྲ་ཤིས་འཁྱིལ་གཉིས་གང་དུ་རིགས་ཞེས་བརྟག་པར་བཅུག་སྟེ།” “གཟིམས་ཆུང་བཀྲ་ཤིས་འཁྱིལ་པ་ལེགས་པ་ཐོན་ཏེ། དེར་བཞུགས་ཡུལ་བསྐྲུན་པ་ཉེ་བར་བརྩམས་ནས་འཕགས་པ་ལོ་ཀེ་ཤྭ་ར་དངོས་དང་གཉིས་སུ་མེད་པའི་སྣང་བརྙན་མཆོག་གི་བཞུགས་ཡུལ་འཕགས་པ་ལྷ་ཁང་། ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་གཟིམས་ཕུག་སོགས་སྟེང་འོག་གི་གཙུག་ལག་ཁང་སྙིང་པ་བྱིན་རླབས་ཅན་རྣམས་ལ་སྣུལ་སྐྱོད་ཙུང་ཟད་ཀྱང་མེད་པར་སྣུར་འོས་ཀྱི་མདོ་སྣུག་བར་ཁྲམས་དང་བཅས་པར་རྩིག་བཟོ་སྒྱུར་བཅོས་ཀྱི་མཁར་ལས་མཛད།” 见 པཎ་ཆེན་དཔལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས། རིགས་དང་དཀྱིལ་འཁོར་ཀུན་གྱི་བདག་པོ་རྡོ་རྗེ་འཆང་ཆེན་ཁམས་གསུམ་འགྲོ་བའི་བླ་མ་མཆོག་གི་སྐུ་གདུང་ཡིད་བཞིན་གྱི་ནོར་བུ་སྙིང་པོར་བཞུགས་པའི་ལྷར་བཅས་སྐྱེ་དགུའི་མཆོད་སྡོང་ཆེན་པོའི་ཐོག་མཐའ་བར་གསུམ་གྱི་ཆེ་བའི་ཡོན་ཏན་བརྗོད་པར་བྱེད་པའི་གཏམ་རྫ་འཕྲུལ་འོད་ཟེར་ཕྱོགས་བརྒྱར་འགྱེད་པའི་སྣང་བྱེད། པཎ་ཆེན་སྐུ་ཕྲེང་དྲུག་པའི་དཔལ་ལྡན་ཆེ་ཤེས་ཀྱི་གསུང་འབུམ། པེ་ཅིང་། ཀྲུང་གོའི་བོད་རིག་པ་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 第 15 册，2019: 540-541.

13 关于布达拉宫的甘珠尔殿，在相关记载中出现的频率较多，但是如今的布达拉宫根本无法找到其具体遗址，在《布达拉宫法王洞及甘珠尔殿志书如意藤》中看出两间殿堂应该是一前一后，而红宫二回廊、次巴拉康窗沿等壁画中则显示，甘珠尔殿似乎位于红宫的南侧，对此还需要继续的研究。

维修项目主要是更换朽烂的椽子，但它上面又压着一道七世达赖喇嘛灵塔殿的前墙。必须减轻这道墙对法王洞屋顶的压力，才能确保法王洞的安全。结合七世达赖喇嘛灵塔殿的维修，将前墙拆除，墙内埋设过梁，过梁压在法王洞的前后墙上，减轻椽子的压力”。[14] 另外，法王洞内的巨柱一直被认为是当时留下的临时承重柱，比如“法王修行洞上方为七世达赖喇嘛灵塔殿，洞内大柱为支撑上方灵塔而立”。[15] 但据《布达拉宫法王殿甘珠尔殿志书》描述，“在柱子前头放置了迦叶佛加持过的、吾香朵（འོན་ལྷུང་མདོ）烧毁之际，飞过天空所到达的六面阎罗像”，[16] 表明中间的柱子至少早在 17 世纪时期就存在于洞内。这本志书和下面将要谈到的五世达赖喇嘛撰写的《大昭寺志》的叙述如出一辙，成为 17 世纪叙述布达拉宫法王洞的蓝本。之后，八、九世两位达赖喇嘛的灵塔殿均在法王洞左上方进行改扩建后完成修造，狭窄的空间内进行如此工事必定会对周围建筑结构有所改动，但法王洞的基本结构未曾发生大变。到了十三世达赖喇嘛时期，布达拉宫各处也进行了较大范围的维修，其中肯定涉及了法王洞的建筑布局，但目前尚未找到具体的史料。

新中国成立后，对法王洞等布达拉宫的诸多建筑也进行过不同程度的修缮。20 世纪 60 年代，对布达拉宫进行过规模较小的维修，其中也涉及了法王洞。据当时的材料称：“古老的布达拉宫已经修缮一新。这座雄伟宫殿的崇金厦、崇金龙、噶登吉贡三大殿和却吉扎布（法王洞）、帕布拉康等殿堂都进行了维修。”[17] 80 年代，布达拉宫正式开展大规模的维修工程，期间对法王洞的残损等情况做了详细调查，并提出相应的修缮方案后付诸行动。正如当代学者所讲般：“为了保持对这一圣迹的崇拜，布达拉宫的建筑家们不得不从红宫方形的平面中凸出法王“洞”和圣观音殿的位置”，[18] 从而使布达拉宫里这一神圣古老殿堂的基本面貌得以保存至今。

二、法王洞建筑源流考

探讨布达拉宫法王洞的艺术形式之前，我们先要理清法王洞修建的大致年代，这对殿内遗存的断代具有决定性意义。

---

14 姜怀英、噶苏 · 平措朗杰、王明星：《西藏布达拉宫修缮工程报告》，北京：文物出版社，1994：87。

15 布达拉宫管理处：《布达拉宫游览指南》（内部资料），拉萨，2001：26。

16 “ཀ་གདོང་དུ་སངས་རྒྱས་འོད་སྲུངས་ཀྱི་རབ་གནས་མ་འོན་ལྷུང་རྡོ་མེས་འཇིག་དུས་མཁའ་ལ་འཕུར་ཏེ་བྱོན་པའི་གཤིན་རྗེ་གདོང་དྲུག།” 见 པོ་བྲང་ཆེན་པོ་པོ་ཏ་ལའི་ཆོས་རྒྱལ་ལྷ་ཁང་བཀའ་འགྱུར་ལྷ་ཁང་དང་བཅས་པའི་དེབ་ཐེར་འདོད་དགུའི་དཔག་བསམ་ལྗོན་ཤིང་བཞུགས། ཤིས་མ། ཤ5. 西藏档案馆藏写本。

17 西藏日报 1964 年 10 月 29 日第 1 版。

18 费尔南多 · 梅耶：《拉萨的布达拉宫》，载熊文彬译：《西藏艺术：1981-1997 年 ORIENTATION 文萃》，2012：69。

如上所述，法王洞为吐蕃松赞干布时期留下的建筑遗迹之说不会早于 17 世纪，而在 14 世纪之前的文献中几乎未提及红山上有吐蕃时期的遗迹。从分裂割据时期以来，很多历史人物传记等史料中或多或少地提到了拉萨红山，但仅仅是作为一处僻静的修行处，如“后来精通旧因明而著称的琼波扎森（ཕྱུང་པོ་གྲགས་སེ），在布达拉山和红山两处进行过因明学方面的辩经”。[19] 到了 14 世纪，红山之宗教场所的功能突然得到了前所未有的加强，在短短几年之内，开始在此建塔、立佛，与几乎处于长期失忆状态的“吐蕃遗迹说”形成一种时空上的默默衔接。首先，在 14 世纪上半叶，红山上开始出现修造佛教建筑的行为，蔡巴贡嘎多吉（ཚལ་པ་ཀུན་དགའ་རྡོ་རྗེ། 1309-1364 年）所著《蔡巴仲钦美朗传》记载 ：“玛布日是松赞干布之宫殿，在唐武则天举兵烧毁之废墟上，修赞普殿、三面围墙及护墙（སྒོ་འབུར）顶上的金顶”。[20] 这一年应为公元 1335 年，即藏历木猪年，由蔡巴万户长美朗多吉（དྲུང་ཆེན་སྨོན་ལམ་རྡོ་རྗེ། 1284-1347 年）对大昭寺进行长时间的供养和大面积的修缮活动，并且在拉萨红山顶上也修建佛像和佛庙等依与所依，这一珍贵记载，后来很少被人提起，就连五世达赖喇嘛和第司 · 桑结嘉措也似乎故意绕开不谈。同时也可以看出，14 世纪时，红山上的吐蕃赞普宫殿只剩下烧毁殆尽的遗迹。这一段记载具有非常重要的参考依据，仔细查看当时的其他史料后，对此记载的准确性也可以得到补证，如 1376 年编纂的《雅隆尊者教法史》中记载了同样的事件，其中称 ：“人主皇帝之珍宝、教主国师衮噶坚赞贝桑波之师阿叶（圣者），不为私利，为众生之福益，不仅对拉萨大昭寺进行修缮，尤其对观世音净土布达拉山顶修造身之主供大菩提 (像) 及其围廊”，[21] 这一段中有几处知识点值得我们去解释的，首先“阿叶”（ཨ་ཡས）应为梵文“अरय”即大圣、圣者之意，藏文的标准拼写法为 ཨཪྱ，指观世音，通常亦是对学识渊博之人的敬称。另外，上述提到的“身之主供大菩提”（སྐུའི་རྟེན་བྱང་ཆུབ་ཆེན་མོ），我们一度认为 སྐུའི་རྟེན

19 “ཕྱིས་ཕྱུང་པོ་གྲགས་སེ་ཞེས་གྲགས་པ། ཚད་མ་རྙིང་པ་ལ་མཁས་ཤིང་མཁྱེན་པའི་གྲགས་པ་ཆེ་བ་དེ་གཉིས་ཀྱིས་པོ་ཏ་རི་དང་དམར་པོ་རི་གཉིས་ལ་འགྲན་བཤད་མཛད་ཟེར།” 见 འགོས་ལོ་གཞོན་ནུ་དཔལ། དེབ་ཐེར་སྔོན་པོ། སྟོད་ཆ། ཁྲིང་ཏུའུ། སི་ཁྲོན་མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 1985: 123. 汉译本见廓诺 · 迅鲁伯著、郭和卿译 :《青史》，拉萨 ：西藏人民出版社，2003 ：57。

20 “དམར་པོ་རིར་ཆོས་རྒྱལ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་ཕོ་བྲང་། རྒྱའི་རྒྱལ་པོ་ཝུ་ཛའི་ཐེན་གྱི་དམག་གིས་བསྲེག་པའི་ཤུལ་དུ། རྒྱལ་པོའི་ཕོ་བྲང་གཙུག་ལག་ཁང་། ཁྱམས་ཕྱོགས་གསུམ་གྱི་སྒོ་འབུར་དུ་རྒྱ་ཕིབས་དང་བཅས་པ།” 见 ཚལ་པ་ཀུན་དགའ་རྡོ་རྗེ། དཔལ་ལྡན་བླ་མ་དགེ་སྦྱོང་ཆེན་པོ་ཞེས་པ་ཚལ་པ་དྲུང་ཆེན་སྨོན་ལམ་པའི་རྣམ་ཐར། TBRC: W26464: 36 (18b).

21 “མིའི་དབང་པོ་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོའི་གཙུག་གི་ནོར་བུ། བསྟན་པའི་བདག་པོ་ཏཱ་ཤྲཱི་ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན་དཔལ་བཟང་པོའི་དགེ་བཤེས། སློབ་དཔོན་ཨ་ཡས་རང་གི་བདག་ཏུ་འཛིན་པའི་ཕྱིར་མ་ཡིན་པར། སེམས་ཅན་རྣམས་ལ་ཕན་པ་ཁོ་ན་སྒྲུབ་པའི་ཕྱིར། སྤྱིའི་མཆོད་གནས་ལྷ་སའི་གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་མོར་ཞིག་གསོས་མང་དུ་མཛད་པ་ལས། ཁྱད་པར་སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་ཕོ་བྲང་པོ་ཏ་རིར་ཆོས་ཀྱི་སྐུའི་རྟེན་བྱང་ཆུབ་ཆེན་མོ་དང་བཅས་པ་བཞེངས་སུ་གསོལ་བའི་ཁྱམས་སུ།” 见 ཤཱཀྱ་རིན་ཆེན་སྡེ། ཡར་ལུང་ཇོ་བོའི་ཆོས་འབྱུང་། 1988: 179. 汤池安的汉译文见释迦仁钦德著、汤池安译 :《雅隆尊者教法史》，2002 ：103 ：“此并非奉人主大皇帝之顶髻珠宝，教主大元国师衮噶坚赞贝桑波之善知识，轨范师阿嘉之命，乃是只为济利众生，大事培修总供施处拉萨大昭寺 ；在布达拉山观音殿所造大菩提像之墙廊……”

图四　法王洞后廊的佛塔

指为佛塔，因为法王洞的两侧狭小的廊道内，到现在依然矗立两座佛塔，造型上带有 14 世纪的风格（图四）。但细想之下，这里的佛身主供应该指的是造像，那么到底是指修建了何种造像？是否指现存的法王像？这些问题均需要我们专门探讨。

萨迦派的大国师衮噶坚赞贝桑布（ཀུ་ཤྲི་ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན་དཔལ་བཟང་པོ། 1310-1358 年）在位期间，对早期吐蕃时期建筑遗迹的重修和维修似乎比较在意，除了上述拉萨红山上吐蕃遗迹由他的上师修缮外，自己还亲自主持过雍布拉康顶上的大殿及立佛造像等较大规模的建寺立佛之举。据《雍布拉康宫目录》记载 ：“大殿的诸塑像，后弘期由觉卧 · 释迦衮担任施主，帝师衮噶坚赞贝桑波主持，由大匠索朗桑布塑造。”[22] 此外，与其年代大致相当的噶玛巴让迥多吉（རང་བྱུང་རྡོ་རྗེ། 1284-1339 年），也欲在前吐蕃时期止贡赞普之传

22　སྐུ་མཁར་ཆེན་པོ་ཡུམ་བུ་བླ་སྒང་གི་དཀར་ཆག་འབྲིང་པོ། ལྷ་ས། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 2010: 9-10.

说遗址香布孜古（ཤམ་བུ་རྩེ་དགུ་）地方修建寺院[23]。当时新造的许多表现吐蕃风格的赞普和大臣等人物像，或者学界基本上能够承认的，目前在布达拉宫等地随处可见。此类造像风格上带有明显的仿吐蕃古风，比如衣领、缠发布、腰带等带有早期王朝时期的遗风，以及赞普像头顶的无量寿佛首，均可以说是 14 世纪以来对吐蕃时期的一种崇古的表现形式，极力还原所谓吐蕃或前吐蕃时期遗迹或遗风是 14 世纪时期的一种普遍现象。

14 世纪期间在红山上的工事活动持续不断，到了公元 1358 年，继续有人在此主持兴修佛塔。“拜谒噶玛巴若必多吉，大师阿热亚（ཨཙྪ）者正在布达拉山修造吉祥多门塔，应邀前去行佛塔加持仪轨”，[24] 这件在当时觉囊派高僧聂普 · 索朗桑布（གཉག་ཕུ་བསོད་ནམས་བཟང་པོ། 1341-1433 年）传记中所提到的事，即聂普 · 索朗桑布 18 岁时前来拉萨受戒时，一位名叫“阿热亚”的上师在拉萨布达拉山上修建佛塔之情景，其中同样提到了“阿热亚”或“阿叶”即圣者。结合上述《蔡巴仲钦美朗传》，其中不止一次提到当时蔡巴 · 美朗多吉弟子遍布全藏，其中就有来自萨迦巴的法台在内的很多高僧。一直以为这里的“阿亚”指的就是蔡巴 · 美朗多吉，但比较两本史料可以发现，虽然在时间先后顺序上萨迦派的大国师衮噶坚赞贝桑布在蔡巴前受教是顺理成章的事，但从《聂普巴传记》来看，“阿亚”或“阿叶”即圣者，似乎并非对某一人物的敬称，而是某人的固定之名，也并非是蔡巴万户长美朗多吉。蔡巴 · 美朗多吉于 1347 年去世，上述提到的到布达拉加持佛塔一事发生于 1358 年，并且还提到了“正在修建佛塔”是一种进行时。因此，这位唤作“阿热亚”的“圣者”肯定另有其人[25]。他活跃于 14 世纪，不仅是主持拉萨红山上修佛像、立塔之人，也是 14 世纪颇具影响力的萨迦派大国师衮噶坚赞贝桑波之上

23 “ས་མོ་ཁྱིའི་ལོ་ལ་གནས་པ་རང་བྱུང་རྡོ་རྗེ་རྒྱ་ནག་ཞེགས། ཕྱག་ཕྱིར་ལྕང་ར་ནས་དམིགས་པ་དཔག་ཤི་ཀུན་དགའ་དཔལ་བ་ཡབ་སྲས་དང་བཅས་ཤམ་བུ་རྩེ་དགུའི་རི་ལ་ལྷ་ཁང་བཞེངས་ཆོག་པའི་ལུང་ཞུ་བར་བརྫངས་པས། ཧོར་རྒྱལ་པོ་ཐོག་གན་ཐེ་མུར་གྱིས་ནང་ཆེན་གྱི་འཇའ་ས་དང་ཤམ་བུ་རྩེ་དགུ་ལ་ལྷ་ཁང་བཙུགས་ཆོག་པའི་ལུང་གནང་བྱིན་དང་བཅས།”“土狗年（1296 年）噶玛巴 · 壤迥多吉前往汉地，江热寺派遣弥巴法师衮嘎贝父子作亲随侍从同行，奏请元朝颁布准许在香布孜古山兴建寺庙的圣谕。”见 ཇོ་ནང་ཏཱ་ར་ནཱ་ཐ། མྱང་ཆོས་འབྱུང་། ལྷ་ས། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 1983: 89. 汉译本见觉囊达热那他著、佘万治译：《后藏志》，拉萨：西藏人民出版社，2002：149 注 243。

24 “གནས་པ་རོལ་པའི་རྡོ་རྗེ་མཇལ་བ་དང་། སློབ་དཔོན་ཨཙྪ་བྱ་བས། ལྷ་སའི་པོ་ཏ་རི་ར་བཀྲ་ཤིས་སྒོ་མངས་ཀྱི་མཆོད་རྟེན་རྩིག་གི་ཡོད་པའི་རབ་གནས་ལ་སྤྱན་དྲངས།” 见 བཀའ་བཞི་འཛིན་པ་བློ་ལྡན་བཟང་པོ། གཉག་དཔོན་བསོད་ནམས་བཟང་པོའི་རྣམ་ཐར། ལྷ་ས། སེར་གཙུག་ནང་བསྟན་དཔེ་རྙིང་འཚོལ་བསྡུ་ཕྱོགས་སྒྲིག་ཁང་ནས་བསྒྲིགས། 2016: 18.

25 བྱ་བཏང་བ་པདྨ་རྡོ་རྗེ། དཔྱལ་གྱི་གདུང་རབས་ཟ་ར་ཚགས་དང་གང་གྲའི་ཆུ་རྒྱུན་གཉིས་གཅིག་ཏུ་དྲིལ་བ་ཀུན་གསལ་མེ་ལོང་། ལྷ་ས། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 2008: 79. 提到了 14 世纪来自后藏结氏（དཔྱལ་གྱི་གདུང）的大喇嘛阿热亚谢热（ཨཙྪ་ཤྲཱི）似乎有过拉萨、萨迦等地传法的经历。另外参见 བློ་གནས་བསོད་ནམས་རྡོ་རྗེ། དཔྱལ་གནས་སྙིན་པ་བསྟན་འཛིན། གདན་ས་ཆེན་པོ་བྱང་ཆུབ་ཐར་པ་གླིང་གི་ཆགས་རབས་དང་འབྲེལ་བའི་དཔྱལ་རྒྱུད་བླ་མ་དང་ལོ་ཙཱ་བ་རྣམས་ཀྱི་མཛད་རྣམས་གསལ་བའི་ལོ་རྒྱུས་བཻཌཱུརྱ་ཞུན་མའི་ཕྲེང་བ། ལྷ་ས། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 2017: 322. 也提到了结氏与帝师衮噶罗追坚赞贝桑布相关的记载，但还未发现与上述记载相关的直接证据。

师，是当时一位举足轻重的人物，但到目前还未找到相关资料可以证明这一点。

总之，公元 14 世纪，随着西藏各教派依赖世俗政权的需要愈发明显，其中很多宗教人物以修缮所谓吐蕃时期的建筑遗迹来达到推广各自教派的影响力，也在政教两方面势力相互结合的过程中，以依托早期吐蕃时期的遗迹来实现对世俗权力的崇拜欲望和极度的向往之心。但是这种现象随着整个西藏地方历史的变迁而戛然而止，所有的记载也从此不再延续，到了 17 世纪时期，更是无人提及，也就造成了 17 世纪前后这类文化的失忆状态。

三、法王洞现存艺术形式的探讨

法王洞现存的艺术遗存有造像和壁画两类，且都带有明显的时代特征和文化信息，为藏族美术发展史和许多历史问题提供了珍贵的实物资料。

（一）法王及眷属像的断代问题

布达拉宫法王洞内的塑像群包括松赞干布、赤尊公主、文成公主、贡日贡赞、禄东赞及吞米 · 桑布扎等的塑像，通常认为是吐蕃时期的遗存。其中，松赞干布像（图五）高 1.507 米、宽 1.085 米，一面双臂，面容庄严、双眼注视前方，唇上有八字胡须；双腿交叉盘坐，右臂自然下垂、右手搭于右膝之上，食指、拇指指尖轻触成圆状，剩余三根手指自然下垂，呈明显的佛教手印状；左臂垂放于身体左后侧，左肩略高于右肩。其塑像身着极富质感的三层黄色锦袍，领口向左交错并系精美花纹的扣式腰带，脚穿藏靴，头缠头巾（ལ་ཐོད），高高的发髻中有无量佛首，三根发辫分别从左右肩膀及后背处自然垂落，全身涂金液。塑像位于法王洞北壁西侧，身体略侧朝向东南，与北壁东侧的赤尊公主像相对。

据成书于 17 世纪的《大昭寺志》记载 ：“如今的殿堂内，赞普（松赞干布）亲自加持过的圣观音像位于何处，该像就面朝此处之殊胜像。”[26] 可以看出，17 世纪把这一类造像当作吐蕃时期遗作无疑。到了 17 世纪末期，于 1685 年编纂的《法王洞志书》重复了上述记载。比起布达拉宫圣观音殿内的檀香木质观音像，法王洞内的法王像在历史长河

26 “ད་ལྷའི་གཙུག་ལག་ཁང་འདི་ཉིད་ཀྱི་ནང་དུ། རྒྱལ་པོ་རང་ཉིད་ཀྱི་སྐུ་ཕྱག་ནས་མ། དེས་འཕགས་པ་ལོ་ཀེ་ཤྭ་ར་གར་བཞུགས་སུ་ཞལ་སྟོན་པར་མཛད་པའི་བྱིན་རླབས་ཀྱི་ཕུང་པོ་ངོ་མཚར་བ།” 见 ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོ། ལྷ་ལྡན་སྤྲུལ་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་གི་དཀར་ཆག་ཤེལ་དཀར་མེ་ལོང་། ལྷ་ས། བོད་ལྗོངས་མི་དམངས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 1987: 47.

图五　法王洞内松赞干布像

中除了五世达赖喇嘛的相关记载外，似乎很少被人提起，而与这一类造像风格和形态较为相似的大昭寺两间法王殿内的法王及眷属群像，则一直有可靠的史料，如“蔡巴万户修造法王、二位王妃（赤尊、文成）、门萨墀江、王子贡日贡赞、吞米、噶尔东赞和祥伦等像”。[27] 这里的蔡巴万户指的就是上面提到的仲钦美朗多吉及其父噶德白（དགའ་བདེ་དཔལ）两代人。并且这一信息代代相传，直到二十世纪前叶大昭寺修缮记录中也“二层殿内，蔡巴时期的法王及二妃像”。[28] 诸造像的样式或姿势与布达拉宫法王及其眷属像如出一辙，吞米 · 桑布扎站立，手捧经卷；噶尔东赞 · 玉松站立，手握木杖像。虽然历经无数次的修缮，大昭寺的法王及眷属像，基本上依然保持了 14 世纪的面貌。但是布达拉宫法王洞内的法王及眷属像的史料少之又少，尤其是 17 世纪以后，除了强调是吐蕃时期的遗迹外，很少说出由来，这也许跟 17 世纪以来，西藏地方建立的甘丹颇章政权的正统性、神圣性有着紧密的关联，因此刻意回避了相关问题。

14 世纪的珍贵史料《仲钦美朗传》记载在布达拉宫法王洞“塑造了赞普、王子、二

27　“ཚལ་པ་ཁྲི་དཔོན་གྱིས་བཞེངས་པའི་ཆོས་རྒྱལ་ཡབ་ཡུམ་གསུམ། མོན་བཟའ་ཁྲི་ལྕམ། སྲས་གུང་རི་གུང་བཙན། བློན་པོ་ཐོན་མི། མགར། ཞང་བློན་སྣ་ཆེན་པོ་རྣམས་བཞུགས་སོ།” ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོ། ལྷ་ལྡན་སྤྲུལ་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་གི་དཀར་ཆག་ཤེལ་དཀར་མེ་ལོང་བཞུགས། 见 ངག་དབང་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོ། ལྷ་ལྡན་སྤྲུལ་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་གི་དཀར་ཆག་ཤེལ་དཀར་མེ་ལོང་། 1987: 25.

28　“བར་ཁང་དུ་ཚལ་དུས་བཞེངས་པའི་ཆོས་རྒྱལ་ཡབ་ཡུམ་གསུམ།” 载 རྒྱལ་དབང་ཐུབ་བསྟན་རྒྱ་མཚོ། ལྷ་ལྡན་སྤྲུལ་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་པོར་ཉམས་གསོ་བགྱིས་པའི་དཀར་ཆག་སྙོན་ཆོག་དང་འབྲེལ་བ་ཕན་བདེའི་བཀོད་པ་ཚར་དུ་དངར་བ་དད་སྣང་འབུམ་ཕྲག་འཆར་བའི་ཉིང་ཁུ། ༢4. 拉萨木刻版，布达拉宫馆藏。

妃子以及二大臣的塑像”，[29] 这就基本上解决了法王洞塑像的由来和年代。

我们从布达拉宫法王洞内的法王及其眷属像的特点来看，带有明显的 14 世纪西藏腹心地区的造像风格，头戴“高桶式”的头巾 [30]，本身可以看做吐蕃时期上层人士的装扮，这一点从敦煌 158 窟赞普礼佛题材壁画中可以窥见一二。到了 11 世纪的扎塘寺壁画中相关人物的头饰风格上大幅度地利用“高桶式”的发髻装扮，但这时候该头饰表现得更富有艺术装饰性，“比较而言，卫藏拉萨大昭寺内的松赞干布塑像，头上用布帛缠成的高桶式头髻，与扎塘寺壁画中的菩萨发髻更位接近”。[31] 可以看出，吐蕃时期的头饰，经过几百年的变化，从 11 世纪开始逐渐成为艺术化的表现手法，而这一表现形式在 14 世纪达到巅峰。另外，藏传佛教度量经也在 14-15 世纪发展到了一个重要时段，从法王洞的诸造像来看，此类造像一定是受到了严格的度量经的影响，从整体到局部都表现出严格的度量尺寸，这与吐蕃时期的摩崖石刻等存在较大的差别。

此外，法王洞内的塑像与其他同时期的法王造型鎏金铜像比较，法王洞内的三尊像的头巾头饰带有明显的层次感，与诸鎏金造像（图六）中逐渐失去层次感或完全失去层次感、且点缀花纹的头饰造像相比较，更为自然及有年代感。“它根据人物形体的变化勾画衣纹……以及腰带周围尖锐的、切角的衣褶形成对比”，均匀地表现出衣服的叠加或褶皱等艺术美感。但是，整体着装还是跟其他表现吐蕃时期人物衣服的样式存在一定的区别，“赞普的王袍并不是敦煌壁画中出现的翻领胡服样式，与《步辇图》中禄东赞的小团花紧身长袍亦不相同”，[32] 而 14 世纪以后的法王鎏金造像则除了领口统一地向左交错外，都强调衣领处花纹等纹饰的处理方式及耳饰和项链等装饰的丰富性，面容的圆润程度也接近一般神像的处理方式，基本上很难存有法王洞内塑像面容的写实性特征。法王洞法王塑像头顶的无量寿首基本上半陷于头巾之中，而 14 世纪以后的鎏金像头顶无量寿首则完全露出于头巾之外（图七），有些鎏金像则干脆没有头顶的无量寿首，与其他赞普或大臣像很难分辨清楚。此外，这一类造像多双手呈禅定印，带有强烈的后弘期

29 “ཆོས་རྒྱལ་ཡབ་སྲས། བཙུན་མོ་གཉིས། བློན་པོ་གཉིས་དང་བཅས་པའི་ལྡེར་སྐོ།” 见 ཚལ་པ་ཀུན་དགའ་རྡོ་རྗེ། དཔལ་ལྡན་བླ་མ་དགེ་སློང་ཆེན་པོ་ཞེས་པ་ཚལ་པ་དྲུང་ཆེན་སྨོན་ལམ་པའི་རྣམ་ཐར། TBRC: W26464: 36 (18b).

30 “ན་བཟའ་བེར་དང་ཞབས་ལ་ཕྱག་གསོལ་བ། དབུ་རྒྱན་གསུམ་པ་རྩེ་མོ་ནང་དུ་ནུབ། ཕལ་ཆེར་ན་བཟའ་གཟོང་རིས་ཡོད་པ་མང་། ཆོས་རྒྱལ་སྐུ་ལ་ལ་ཐོད་ན་བཟའ་བེར། ཕྱག་ཡོད་གཟོང་རིས་ཅན་དེ་ཚ་གསེར་དང་། ཕྱི་ཅི་བྱུགས་སམ་མི་ཡང་མ་བྱུག་པར། ར་གན་ཁྲོ་ལས་གྲུབ་ན་ར་སྟོག་ཡིན།” 载 དགེ་སློང་པད་མ་དཀར་པོ། རྟེན་བརྟག་པ་བར་བྱེད་ཤུང་དུ་སྣ་མཁས་འདོད་པའི་ཁ་རྒྱན། ལྷ་ས། བོད་ལྗོངས་བོད་ཡིག་དཔེ་རྙིང་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 1990: 272.

31 张亚莎：《11 世纪西藏的佛教艺术—从扎塘寺壁画研究出发》，北京：中国藏学出版社，2008：90。书中所谓“卫藏拉萨大昭寺内的松赞干布塑像”指的就是布达拉宫馆藏松赞干布像。参见 *Tibet: Treasures from the Roof of the World*, California: The Bowers Museum of Cultural Art, 2003: 30.

32 谢继胜、熊文彬等：《藏传佛教艺术发展史》（上），上海书画出版社，2010：3。

图六　布达拉宫馆藏法王合金像

图七　哲蚌寺藏法王造像

佛教影响，若无头顶无量寿佛和垂落的发辫，基本上可以与任何一位西藏后弘期时期的上师像类比。按照现在的造像分类法，14 世纪这一类仿吐蕃时期的赞普像，除了赞普外，还延伸到了吐蕃时期其他历史人物比如大臣禄东赞（如 13 世纪的镀金噶尔东赞像，头戴着与当时吐蕃赞普同样的缠头布）[33]、吞米·桑布扎像等，以及布达拉宫利玛拉康内的三君臣像 [34]、大昭寺藏大臣像 [35] 等，都极其强调上半身，尤其是头顶装饰之仿古特征。

应该说从 14 世纪开始，卫藏腹心地区出现了仿吐蕃古风造像的高峰期。布达拉宫法王洞内现存的所谓吐蕃时期的造像，其实就是这一时期仿吐蕃古风造像的实例。当然学界对此也有不同的看法，有些学者断定为 17 世纪的作品 [36]，有些以此为据得出吐蕃时

33　Ulrich von Schroeder, *Tibet: Treasures from the Roof of the World*, 2003: 34.

34　索南航旦：《世界文化遗产——布达拉宫》，北京：中国藏学出版社，2016：93。

35　Ulrich von Schroeder, *Buddhist Sculptures in Tibet*, vol. 2. HongKong: Visual Dharma Publications, 2001: 1026, 253A-C.

36　Michael Henss, "King Srong btsans Gampo Revisited: The Royal Statues in the Potala Palace and in the Jokhang at Lhasa Problems of Historical and Stylistic Evidence." 载霍巍、李永宪主编：《西藏考古与艺术国际学术讨论会论文集》，成都：四川人民出版社，2004：128-171。

期的铜造像工艺的一种标准化模式[37]等，对此我们还需要多学科的进一步考察与研究。

（二）法王洞壁画遗迹介绍

布达拉宫法王洞内除了上述提到了造像外，东面及南面还留有较大面积的珍贵壁画遗迹，其中东壁的壁画面积达 3.93×2.58 平方米，南壁的壁画面积约达 1.8×1.9 平方米。东壁局部的两幅壁画照片曾经刊布过[38]，并且给出了简单的断代。实际上，经过仔细观察，法王洞东面墙壁上能够看清的人物多达十几组，加上南壁的几组本尊或护法画像（？），这间极小的殿堂保留了大量的壁画信息。

1. 壁画内容

自东壁右侧底下左起，首先有四幅吐蕃时期装扮的人物。第一幅面朝左方，呈跏趺坐于垫上，身着橘色长袍、左衽、头戴高缠头巾，右手似呈禅定印；第二幅面朝左方，呈跏趺坐于垫上，身着淡黄色长袍、左衽，头戴高缠头巾且头部微微向左倾斜，右手半举、握不明持物，左手掌心向上平放于身前；第三幅面朝左方，呈跏趺坐于垫上，身着蓝色衣领及袖口有镶边的淡白色袍子、左衽，头戴橘色的高缠头巾，注视前方，双手呈标准禅定印（图八）。第四幅面朝左方，双脚半跏趺呈休憩状坐于垫上，身着左衽淡橘色的袍子，头戴高缠头巾且头部呈微微向下低头状，左手似乎在胸前持物不明。第五幅面朝左方，头微微向下倾斜，身着领口带有花纹的橘色袍子，左手呈说法印。第六、第七和第八幅体型比其他画面硕大，并且均为女性像，其中第六幅脸型肥大，面朝左方，花环头饰把头发盘起，跏趺坐于垫上，身着绘有精美图案之蓝色宽松袍，袍领向右交错，左手在胸前端一盆供奉物（？）；第七幅面朝左方，以头巾缠裹头发；第八幅面朝左方，头戴缀花头饰。第九幅位于第七幅的右上侧，身材比例与前五幅相当，面朝左方，双脚半跏趺呈休憩状于垫上，身着左衽淡色袍子，头戴高缠头巾，右手呈说法印，左手平放于怀中；第十幅位于第九幅之右下方，面朝左方，右腿呈休憩状于垫上，身着淡色袍子，头戴红色高缠头巾；第十一幅平行于第十幅右侧，面朝左方，呈跏趺于垫上，身着淡白色袍子、高缠头巾，双手在胸前呈说法印（？）；第十二幅平行于第十幅右侧，面朝左方，跏趺坐于垫上，身着左衽橘色袍子，头戴高缠头巾，左手于胸前结说法印；第十三幅位于十二幅右侧，似乎画有一胁侍（？），只可见双手捧宝物于第十二幅前；第十四

37 参见索南航旦著、梁俊艳译：《略谈吐蕃时期的铜像》，载艾瑞特 · 福特、梁俊艳等编：《8-15 世纪中西部西藏的历史、文化与艺术》，北京：中国藏学出版社，2015：167-176。另参见谢继胜、熊文彬等：《藏传佛教艺术发展史》（上），2010：3-4。

38 索南航旦：《世界文化遗产——布达拉宫》，2016：122-123。

幅紧挨着第十三福，面朝左方，跏趺坐于垫上，身着橘色袍子、左衽，头戴红色高缠头巾，双手呈胸前说法印（？）；第十五幅为一忿怒相立像，蓬头、龇牙咧嘴地站立于第十四幅的上方；其左方好像也绘有一尊狰狞的护法神像，隐约见到其坐骑、手持物长矛和人头骷髅项链等。第十六幅位于东面墙的中央顶端处，面朝左方，双脚半跏趺呈休憩状于垫上，身着镶红色衣领和袖口的淡白色宽松大袍、左衽，双手捧经书（？），其右侧隐约还有其他人物像。

南壁似乎也绘有各种护法神像，隐约能看清的共有四、五幅画像，均面容狰狞、手持各种执物，周围还有胁侍簇拥，与东壁的各种人物画像形成鲜明的对比，其绘制年代应该较晚，关于此壁壁画更为细致的考察和研究工作还未开展，在此暂不详述。

2. 壁画内容分析

虽然法王洞的壁画内容，尤其是东壁带有明显吐蕃风格的人物像，没有具体史料的情况下很难断定年代，但上述提到的蔡巴时期的珍贵史料中则有较为清楚的记载，据《蔡巴仲钦美朗传》记载："墙上绘了从众敬王到罗睺罗王子之间的传承图；从聂赤赞普到热巴坚之

图八　法王洞壁画局部之一

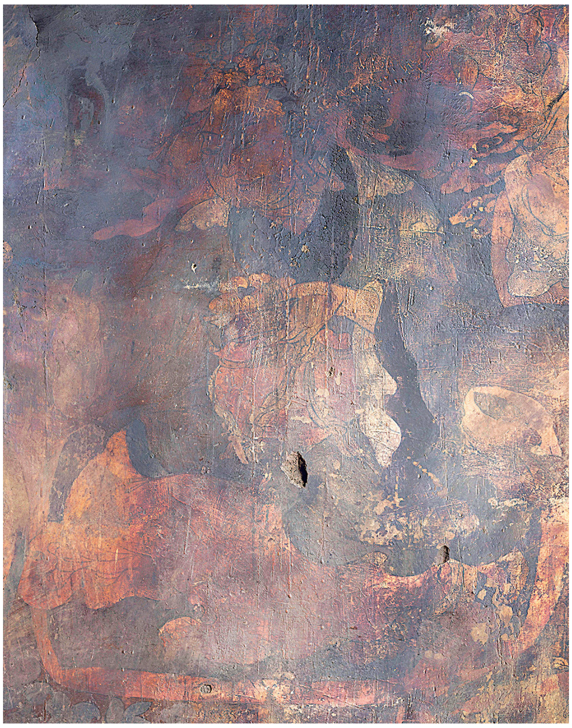

图九　法王洞壁画局部之二

间的吐蕃历代赞普、妃子及众臣及千佛像等壁画。”[39] 我们无法得知，蔡巴 · 美朗多吉的众敬王世系传承到底遵循的是何种版本？但按照其子蔡巴 · 衮噶多吉所作《红史》中所列天竺众敬王世系，共达到 921503 代之多[40]，即便是通过艺术形式的处理，那么法王洞墙壁上所绘的相关人物也肯定不会太少，而表现众敬王世系的壁画按照佛殿的朝向、方位以及藏族传统按顺时针方向起始等习俗可以推测，应该是从法王洞的左侧即西南或西壁一直到延伸到四周墙，由于西壁和北壁的修缮频繁，加上北壁假山状扶墙等原因，当年的壁画遗迹现已荡然无存，而东面所保留下来的壁画应该反映了《蔡巴仲钦美朗传》中提到的从聂赤赞普到热巴坚之间的吐蕃历代赞普、妃子及众臣像。然而，东壁北侧部位也完全无法看清，按照《蔡巴仲钦美朗传》内容推测，其中松赞干布像应该位于北壁右侧，接着就是上面看到的三幅女性（妃子）像，这与法王洞内法王及眷属造像的布局保持基本一致，尤其是诸妃所戴花环式样的头饰与法王洞文成公主像头饰可以作比对，虽然有观点认为这属于唐代汉地妇女的形象，“浅石绿软锦缎的护髻罩住了唐时妇女的顶髻，类似唐代花簪的菱形头饰，饰大耳珰”，[41] 但就法王洞壁画的三尊妃子像来看，三尊之间，尤其是上述的第六幅和第八幅（图九）的头顶花簪并无大的区别。按照殿堂及绘画布局来看，法王洞东壁现存壁画较为清楚的应该是松赞干布之后的历代赞普像。除了上面的提到的《蔡巴仲钦美朗传》外，《雅隆尊者教法史》中也对法王洞壁画有较为清晰的记载，“在（布达拉）回廊壁上，对教法之源流，尤其是法王众敬王世系之传承、霍尔及藏地诸法王如何行兴法之事等为了能够代代相传之事，绘制于墙壁四周”。[42] 此外，尽管法王洞的壁画带有很浓烈的吐蕃风格，但某些层面还存在较大的差异，比如吐蕃赭面习俗的处理上，现在考古发掘的实物来看，吐蕃时期的画像普遍出现赭面，“在人物脸上涂成各式的圆团，且有各种不同的形式，有三点、四点、五点等不同的式样，这样

39 “མངའ་བདག་མང་པོས་བཀུར་བ་ནས། སྲས་སྨྲ་ཅན་འཛིན་བར་གྱི་གདུང་རབས། ཇེ་གཉའ་ཁྲི་བཙན་པོ་ནས། ཁྲི་རལ་པ་ཅན་བར་གྱི་རྒྱལ་རབས། བཙུན་མོ་བློན་པོའི་ཚོགས་དང་བཅས་པའི་རི་མོ།” 载 ཚལ་པ་ཀུན་དགའ་རྡོ་རྗེ། དཔལ་ལྡན་བླ་མ་དགེ་སློང་ཆེན་པོ་ཞེས་པ་ཚལ་པ་དྲུང་ཆེན་སྨོན་ལམ་པའི་རྣམ་ཐར། TBRC: W26464: 36 (18b).

40 “འདི་ཡན་ཆད་དུ་རྒྱལ་པོ་དགུ་འབུམ་ཉི་ཁྲི་ཅིག་སྟོང་ལྔ་བརྒྱ་དང་གཅིག་སྟེ། བཅོམ་ལྡན་འདས་དང་སྲས་སྒྲ་གཅན་ཟིན་གྱིས་གསུམ་སོ། ། དེས་ཤཱཀྱ་ཆེན་པོའི་བརྒྱུད་ཆད་དོ། །” 载 ཚལ་པ་ཀུན་དགའ་རྡོ་རྗེ།དེབ་ཐེར་དམར་པོ། པེ་ཅིན། མི་རིགས་དཔེ་སྐྲུན་ཁང་། 1981: 5. 汉译文见蔡巴 · 贡嘎多吉著、东嘎 · 洛桑赤列校注、陈庆英、周润年译 :《红史》，拉萨 : 西藏人民出版社，2002 : 4。

41 参见谢继胜、熊文彬等 :《藏传佛教艺术发展史》（上），2010 : 4。

42 “སྤྱིར་བདེ་བར་གཤེགས་པའི་བསྟན་པའི་རྣམ་གཞག་ལས། ཁྱད་པར་དུ་ཆོས་རྒྱལ་མང་པོས་བཀུར་བའི་གདུང་རབས་ཇི་ལྟར་བྱུང་ཚུལ། ཧོར་དང་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་པོས་བསྟན་པའི་ཞབས་ཏོག་མཛད་པའི་རྣམ་གཞག་གངས་ཅན་གྱི་ལྗོངས་སུ་བསྟན་པའི་གསལ་བྱེད་རྣམས་ཀྱིས་བསྟན་པ་ཇི་ལྟར་བསྐྱངས་པའི་ཚུལ་རྣམས་མི་ནུབ་ཅིང་། ཕྱི་རབས་རྣམས་ལ་ཕན་པའི་དོན་དུ་རི་མོར་བྲིས་པས།” 载 ཤཱཀྱ་རིན་ཆེན་སྡེ། ཡར་ལུང་ཇོ་བོའི་ཆོས་འབྱུང་བཞུགས་སོ། ། 2012: 179-180. 汉译文见释迦仁钦德著、汤池安译 :《雅隆尊者教法史》，2002 : 103。

装饰的确有些特别，是吐蕃特有的一种化妆形式”。[43] 然而，法王洞的壁画上虽画有十几个吐蕃时期装扮的人物像，但均无这类装扮。按照现存壁画遗迹和藏文史料来看，布达拉宫法王洞内的壁画以及造像群皆为仿吐蕃古风的 14 世纪的艺术作品。

结论

布达拉宫法王洞是布达拉宫现存建筑和文物遗迹年代较早的一间殿堂，千百年来，藏族人们把此处当作吐蕃时期的遗迹，其殊胜性不亚于西藏任何一处早期遗迹。本文通过法王洞的实地考察，结合新发现的史料记载，认为现存法王洞的建筑及殿内的法王造像和壁画等均为 14 世纪左右的艺术遗存，并非传统上人们认为的吐蕃时期的遗迹。

◆ 多吉平措　故宫博物院博士后，西藏自治区布达拉宫管理处副研究馆员

43 许新国：《郭里木吐蕃墓葬棺板画研究》，载谢继胜、沈卫荣、廖旸主编：《汉藏佛教艺术研究——第二届西藏考古与艺术国际学术研讨会论文集》，北京：中国藏学出版社，2006：55。